

В.А. Гросул, д-р екон. наук

Т.С. Колеснік, асп.

ФІНАНСОВА СТРАТЕГІЯ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ КРИЗОВИХ ЯВИЩ

Визначено сутність категорії «фінансова стратегія підприємства», обґрунтовано необхідність розробки та реалізації фінансової стратегії з метою попередження та подолання кризових явищ на торговельному підприємстві.

Определена сущность категории «финансовая стратегия предприятия», обоснована необходимость разработки и реализации финансовой стратегии с целью предупреждения и преодоления кризисных явлений на торговом предприятии.

Essence of category is certain «financial strategy of enterprise», the necessity of development and realization of financial strategy is grounded with the purpose of warning and overcoming of the crisis phenomena on a point-of-sale enterprise.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Господарська практика останнього десятиліття поставила перед вітчизняними підприємствами питання про необхідність застосування стратегічного підходу до управління всіма сторонами фінансово-господарської діяльності. Розвиток світової фінансової кризи 2008–2009 рр. розширив склад ключових завдань українських підприємств. Разом із забезпеченням кардинального підвищення конкурентоспроможності вони повинні зберегти фінансовий потенціал і створити передумови для подальшого зростання. Вирішити ці складні завдання можна тільки на основі створення стійких конкурентних переваг, інноваційного розвитку й підвищення ефективності ведення бізнесу. Навіть в умовах сприятливого зовнішнього середовища виконання цих рішень вимагає якісно нового рівня менеджменту, який відрізняється стратегічним характером, теоретичною обґрунтованістю й високою результативністю.

Підприємство, будучи відкритою системою, неминуче постає перед необхідністю адаптувати своє внутрішнє середовище, зокрема її фінансовий компонент, до постійно змінних і невизначених умов. Тільки ефективна стратегія дозволяє використовувати нові можливості й попередити (або ослабити) дію загроз, що з'являються, зберігаючи

заданий вектор розвитку. Створюючи передумови для підвищення конкурентоспроможності й нарощування економічного потенціалу, продумана та результативна стратегія сама стає важливою конкурентною перевагою підприємства.

Для ефективною реалізації загальнофірмової стратегії необхідно створити систему функціональних стратегій, особливе місце серед яких займає фінансова стратегія. Недостатній ступінь вивчення проблем і методів формування фінансової стратегії підприємства викликає необхідність розробки науково обґрунтованого підходу до формування фінансової стратегії підприємств і його практичного застосування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових підходів до розуміння сутності фінансової стратегії підприємства дозволяє зробити висновок щодо наявності різноманітних точок зору на трактування досліджуваного поняття.

За визначенням класика вітчизняної школи фінансового менеджменту І. Бланка, фінансова стратегія – один з найважливіших видів функціональних стратегій підприємства, що забезпечує всі основні напрями розвитку його фінансової діяльності та фінансових відносин шляхом формування довгострокових фінансових цілей, вибору найбільш ефективних шляхів їх досягнення, адекватного корегування напрямів формування й використання фінансових ресурсів при зміні умов зовнішнього середовища [1]. Це визначення чітко визначає сутність фінансової стратегії як однієї з найважливіших функціональних стратегій розвитку підприємства.

Більшість авторів визначають фінансову стратегію як набір або послідовність дій фінансового характеру для досягнення певних цілей [2]. Інші розглядають фінансову стратегію як результат прийняття стратегічних рішень із питань можливого залучення джерел фінансування та їх витрачання [3]. Окремі дослідники трактують фінансову стратегію як частину фінансового менеджменту.

На основі виділення сутнісних характеристик фінансової стратегії підприємства стає можливим формування узагальненого визначення досліджуваного поняття.

На наш погляд, фінансова стратегія підприємства – це орієнтована на довгострокову перспективу система дій та заходів, пов'язаних з ефективним формуванням та використанням фінансових ресурсів і спрямованих на успішний розвиток підприємства в межах сформованої загальної стратегії, на основі врахування та адекватного реагування на зміни в зовнішньому середовищі підприємства [4].

Слід зазначити, що останнім часом роль та значення фінансової стратегії, безперечно, зростають. Так, згідно з концепцією «економічних циклів» [5] як економіка держави, так і окремі господарюючі суб'єкти перебувають в окремі періоди часу на різних рівнях розвитку, тому для попередження кризових явищ (стагнації та деградації) вони потребують використання нових підходів і методів управління.

Метою статті є обґрунтування необхідності розробки та реалізації фінансової стратегії для попередження та подолання кризових явищ на торговельному підприємстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ілюстративним підтвердженням впливу дії «економічних циклів» на фінансовий розвиток підприємств є динаміка основних макроекономічних показників України (табл. 1).

Наведені дані свідчать про те, що протягом останніх п'яти років торговельні підприємства функціонували в різних умовах господарювання. Період до 2008 року був у цілому сприятливим для розвитку підприємств торгівлі, які мали можливість збільшити обсяги товарообороту за рахунок зростання обсягів виробництва продукції сільського господарства та переробної промисловості та зростання доходів населення. Слід також зазначити, що вже у 2008 році відбулося уповільнення темпів приросту ВВП на фоні зростання темпів інфляції, які супроводжувалися приростом індексів цін виробників промислової продукції.

Таблиця 1 – Динаміка основних макроекономічних показників України (% до попереднього року) [6; 7]

Показник	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	
Індекс ВВП	107,3	107,9	102,3	85,2	104,2	
Індекс споживчих цін	111,6	116,6	122,3	112,3	109,1	
Індекс обсягу виробництва продукції переробної промисловості	106,2	107,6	94,8	78,1	111,2	
Індекс виробництва продукції сільського господарства	102,5	93,5	117,1	98,2	98,5	
Індекс доходів населення	123,8	132,0	135,7	105,8	123,1	
Індекс інвестицій в основний капітал	119,0	1	29,8	97,4	58,5	99,4

Період 2009–2010 рр. характеризується зниженням основних макроекономічних показників розвитку економіки України, що, безперечно, створило несприятливе підґрунтя для фінансового розвитку торговельних підприємств. У зазначений період на 22,7% знизився обсяг ВВП, на 29,9% – доходи населення, на 29,5% – обсяги виробництва продукції переробної промисловості, на 18,9% – обсяги виробництва продукції сільського господарства, на 71,3% – обсяги інвестицій в основний капітал.

У 2009 р. індекс промислового виробництва знизився відносно 2008 на 16,7%, а динаміка показника «сальдо «експорту/імпорту» свідчить про збільшення залежності вітчизняної економіки від іноземного виробництва.

Разом із тим, проведений аналіз свідчить про збереження негативних тенденцій у соціальній сфері, яка безпосередньо впливає на розмір та структуру потреб населення та його платоспроможний попит і зрештою на розвиток торговельних підприємств. Індекс реальної заробітної платні у 2010 р. порівняно з відповідним періодом 2009 становив 110,2%. Але при цьому темпи зростання заробітної платні суттєво відстають від зростання цін на основні товари. Зберігається тенденція до зростання співвідношення сукупних витрат найбільш та найменш забезпечених верств населення за умови майже незмінного рівня бідності, який приблизно складає понад 30%. Про низький рівень життя населення свідчить і структура сукупних витрат домогосподарств. Якщо в Україні протягом 2008–2010 рр. приблизно 70% від їх загальної суми витрачається на придбання продуктів харчування, то в Чехії й Польщі – близько 30%, Німеччині – 16,2%, Франції – 13,8% [8].

Важливими індикаторами необхідності впровадження інноваційних інструментів управління фінансами вітчизняних підприємств є показник їх фінансової діяльності.

За результатами аналізу табл. 2 встановлено, що кінець досліджуваного періоду (особливо 2009 рік) характеризується збитковістю багатьох підприємств, що свідчить про зниження ефективності їх функціонування, а також про необхідність розробки та впровадження інновацій у технології управління фінансами. 2009 – 2010 рр. характеризуються зростанням інфляції, що призводить до знецінення власних оборотних коштів підприємств та розвитку неплатежів. Обсяги дебіторської та кредиторської заборгованості між підприємствами у 2006 р. склали відповідно 421,8 та 545,1 млрд грн, у тому числі простроченої 76,2 та 87,5 млрд грн [7]. У 2009–2010 рр. ці показники збільшилися майже втричі.

Таблиця 2 – Показники фінансової діяльності підприємств України (млрд грн)

Показник	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Фінансовий результат підприємств від звичайної діяльності до оподаткування	76,3	135,9	9,0	-42,4	54,4
Прибутки	81,0	133,2	139,3	91	130,7
Збитки	18,2	22,9	55,9	106,6	81,0
Обсяг дебіторської заборгованості	421,8	726,5	1023,0	1217,8	1115,6
Обсяг кредиторської заборгованості	545,1	858,9	1181,1	1427,7	1230,6

Негативні тенденції в розвитку фінансової діяльності притаманні й для торговельної галузі. Протягом 2008–2009 рр. частка прибуткових підприємств мала тенденцію до скорочення (2008 р. – 71,6%; 2009 р. – 70,7%). У 2010 році збитково працювало майже кожне третє роздрібне торговельне підприємство (33,2% – серед великих та середніх та 37,9% – серед малих) (табл. 3).

Таблиця 3 – Динаміка поширеності збитковості серед підприємств роздрібно́ї торгівлі України

Рік	Частка підприємств роздрібно́ї торгівлі, що зазнали збитків від звичайної діяльності до оподаткування, % до загальної сукупності підприємств роздрібно́ї торгівлі	
	великі та середні підприємства	малі підприємства
2006	26,6	26,6
2007	25,3	25,1
2008	28,4	28,1
2009	29,3	29,0
2010	33,2	37,9

Підприємства роздрібно́ї торгівлі мають досить низький рівень та стрімке зниження у 2008 році всіх показників рентабельності (табл. 4). Так, рентабельність операційної діяльності за сукупністю великих та середніх підприємств скоротилася з 6,1% у 2007 році до -6,1% у 2008, за малими підприємствами за той же період з 2,6% до -4,3% у 2010; збитковість власного капіталу великих та середніх роздрібних підприємств досягла 15,6%, у малих підприємств втрачено 3,4% власного капіталу; чиста рентабельність активів знизилася до 6,2% (малі) та 1,57% (великі та середні підприємства).

Таблиця 4 – Динаміка показників прибутковості підприємств роздрібної торгівлі України

Показник	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Рентабельність операційної діяльності, %					
Великі та середні підприємства	8,7	6,1	-1,6	3,3	5,8
Малі підприємства	5,0	2,6	-2,3	-1,5	-4,3
Чиста рентабельність власного капіталу, %					
Великі та середні підприємства	0,92	-0,32	-8,75	-7,99	-15,6
Малі підприємства	-0,12	-0,71	-1,70	-1,22	-3,4
Чиста рентабельність активів, %					
Великі та середні підприємства	0,10	-0,04	-1,09	-0,41	-1,57
Малі підприємства	-0,02	-0,13	-0,34	-0,16	-6,2

Дані кількості збиткових роздрібних торговельних підприємств, а також динаміка показників рентабельності підтверджують необхідність покращення якості управління фінансами та формування фінансової стратегії підприємств.

Висновки. Таким чином, встановлено, що актуалізація необхідності формування й використання фінансової стратегії підприємства визначається низкою умов, найважливішою з яких є інтенсивність змін чинників зовнішнього фінансового середовища. Висока динаміка основних макроекономічних показників, пов'язаних із фінансовою діяльністю підприємства, часті коливання кон'юнктури фінансового ринку, нестабільність політичної ситуації, державної економічної політики та форм регулювання фінансової діяльності не дозволяють ефективно здійснювати управління фінансами підприємства за допомогою традиційних методів. У цих умовах постає необхідність використання фінансової стратегії, адаптованої до можливих змін чинників зовнішнього середовища.

Список літератури

1. Бланк И. А. Финансовая стратегия предприятия / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр; Эльга, 2004. – 720 с.
2. Горянова С. Б. Финансовая стратегия и ее роль в обеспечении развития предприятия / С. Б. Горянова // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2010. – С. 184-187.
3. Путятин Ю. А. Финансовые механизмы стратегического управления развитием предприятия : монография / Ю. А. Путятин, А. И. Пушкарь, А. Н. Тридед. – Х. : Основа, 1999. – 488 с.

4. Колеснік Т. С. Сутнісні характеристики фінансової стратегії підприємства / Т. С. Колеснік // Прогресивна техніка та технології харчових виробництв, готельного, ресторанного господарств і торгівлі. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : міжнар. наук.-практ. конф., 19 травня 2011 р. : [тези]. – Х. : ХДУХТ, 2011. – С. 87–88.

5. Хвостенко В. С. Стратегія фінансового розвитку підприємства як нова парадигма економічної науки / В. С. Хвостенко // Економічні науки. – 2010. – Вип. 7 (25), ч. 5. – С. 1–12.

6. Державний комітет статистики України. Україна у цифрах 2010 : стат. зб. / за ред. О. Г. Осауленка. – К., 2011. – 251 с.

7. Соціально-економічне становище України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://www.ukrstat.gov.ua>> .

8. Гросул В. А. Сучасні тенденції розвитку роздрібної торгівлі та чинники, що впливають на її функціонування [Електронний ресурс] / В. А. Гросул, Н. Е. Аванесова. – Режим доступу : <<http://www.nbuv.gov.ua>> .

Отримано 30.10.2012. ХДУХТ, Харків.

© В.А. Гросул, Т.С. Колеснік, 2012.

УДК 65.011.2

Н.С. Краснокутська, д-р екон. наук

Т.В. Ков'ях, асп.

УМОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА ЗА РАХУНОК РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ АСОРТИМЕНТУ

Запропоновано модель оцінки ефективності розвитку торговельного підприємства за рахунок реструктуризації асортиментного портфеля; визначено умови ефективності реструктуризації асортименту.

Предложена модель оценки эффективности развития торгового предприятия за счет реструктуризации ассортимента портфеля; определены условия эффективности реструктуризации ассортимента.

A model for assessing development effectiveness of trade enterprises with restructuring product portfolio is offered in the article. The conditions for the product restructuring effectiveness are determined.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проблеми розвитку постають перед кожним торговельним підприємством і зумовлені, в першу чергу, загостренням конкурентної ситуації в галузі